

Kudělka, Viktor

[Krystýnek, Jiří. Z dějin česko-polských literárních vztahů]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1967, vol. 16, iss. D14, pp. 163-164

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108017>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

tické názory Hynka Babičky. Z ostatních dobových projevů na Moravě neměly být opomenuty důležité Hovory olympské Jana Ev. Kosiny. — Mimofádně pozoruhodným příspěvkem sborníku je práce Vladimíra Forsta *Wintrova próza historického dokumentu*. Podává nový pohled na beletristické umění autora, podněcovaného nejen v době oficiálního kultu jiráskovského, ale velmi často i dříve. (Z našich významných kritiků rozeznal Wintřuv význam a umělecký charakter Arne Novák. Šalda naopak se k Wintrovu dílu stavěl v podstatě odmítavě a bez porozumění.) Forst správně ukazuje na modernost historicko-beletristické metody Wintrovovy. Pod mikroskopickým a zdánlivě „objektivistickým“ líčením minulosti dovede Winter odkrýt trvalé napětí mezi historií a dobovou současností; jeho postavy, jak Forst zjišťuje, „mají převážnou většinu rysů moderních lidí, rozdrčených světem, který nechápu [..]. Charakterové rysy těchto postav jsou silnějším argumentem pro Wintřuv zájem o současnost než jednotlivá srovnávání minulosti a současnosti, která by se ve Wintrově díle také našla“ (str. 129). Sborník je uzavřen studií Jaroslavy Janáčkové *Mezi dvěma modernami*, v níž si autorka položila otázku funkce krajiny v posledních románech Terézy Novákové. Sleduje vztah člověka a přírody v díle spisovatelčiny v celém jeho napětí a problematičnosti. Romantické krajiny máchovské dala Nováková ve svých románech „jedinečné znaky živé, běžné, konkrétní krajiny východních Čech a spjala ji s osudy rozervanců z řad východočeského lidu — i s osudem vlastním“ (str. 160).

Přes vzpomenuouto nedefinitivnost některých názorů a přes hypotetický ráz některých studií znamená sborník Realismu a modernost důležité a cenný příspěvek pro nové poznání české literatury druhé poloviny 19. století — tedy té epochy, v níž se vytvářely předpoklady pro vznik moderní české prózy století dvacátého.

Dušan Jeřábek

Jiří Krystýnek, Z dějin česko-polských literárních vztahů (Brno 1966, Spisy filosofické fakulty č. 111, 131 stran).

Knižní studie Jiřího Krystýnka zkoumá především vlivy polské literatury a její recepci v českých zemích v letech 1914–1930. Svou povahou i svým celkovým zaměřením náleží do okruhu srovnávacích témat, která se obírají problematikou vzájemných vztahů dvou sousedních literatur; konkretizuje na značně rozsáhlém a různorodém materiálu metodologické zásady a požadavky historickosrovnávacího studia, jak byly v posledních letech probojovány v marxisticky orientované literární vědě. V duchu těchto zásad snaží se Krystýnek vyvarovat chyb, jednostrannosti i jisté samoúčelnosti starší vlivologicky zaměřené komparativistiky, již šlo především o dosvědčení polských vlivů (např. v četných pracích Mariana Szyjowského), aniž dovedla se stejným zaujetím pátrat i po smyslu a funkci recepce a po další modifikaci recipovaných hodnot v českém prostředí. Jak naznačuje autor už v předmluvě, vyšetření jednotlivých vlivů není v jeho práci cílem, nýbrž pouze prostředkem (a to někdy jen prostředkem ryze ilustračního charakteru, jde-li o autory podružnější) k hlubšímu poznání literárního vývoje v obou národních literaturách, k osvětlení těch jeho stránek, které by bez srovnávacího zřetele nebyly zdaleka tak zřejmé. Krystýnkova studie nepodává pouhý výčet faktů, ale hodnotící výklady, v nichž je zdůrazněno všechno nejvýznamnější, co v letech první světové války a v prvním poválečném desetiletí odevzdala jedna literatura druhé, především polská české. Středem pozornosti tu nejsou ani tak jednotlivé kontaktné nebo vlivologické detaily, jako spíše celkový společensko-kulturní záběr prostředí a jeho recepční dispozice.

Rozsah a povaha srovnávacího materiálu určily rozložení celkové problematiky česko-polských literárních vztahů v tomto období do několika základních tematických okruhů: *polské vlivy v české historické próze* (kapitola třetí); *Krasiński v českém kulturním životě po první světové válce* (kapitola čtvrtá); *polské vlivy ve válečné a poválečné tvorbě Františka Kvapila, posledního „epigona polské romantiky“* (kapitola pátá); *Przybyszewski v české literatuře za války a po válce* (kapitola šestá); *stopy polských vlivů v dílech různých spisovatelů let dvacátých* (kapitola sedmá); *české překlady z polské literatury v letech 1914–1930* (kapitola závěrečná). Těmto relativně samostatným kapitolám, jež tvoří vlastní jádro studie, předdeslal autor historický náčrt základní dynamiky a problematiky česko-polských literárních vztahů v minulosti i současnosti, kde je v syntetické zkratce zachycen i přehled nejdůležitější literatury předmětu — a dále kapitolu o politicko-sociálních i kulturních podmínkách těchto vztahů v době okolo první světové války. Tím vším získává studovaná problematika ústředních kapitol potřebný rámec i širší historický kontext, v němž může teprve vyniknout, jak náleží, dynamika a specifický charakter česko-polských vztahů zkoumaného období.

Není to poprvé, co se literární historikové, ať polští, ať čeští, obracejí k období let 1914–1930. I ze stručného rozboru literatury předmětu je však zřejmé, že dosavadní bádání nečinilo většinou zadost složitosti celkové problematiky a že tedy pomoc této starší odborné literatury je pro dnešního badatele poměrně skrovná. Jednak proto, že autoři dřívějších prací o tomto období

vzájemné výměny kulturních hodnot (M. Szykowski, J. Magnuszewski, J. Batušek aj.) se obírali pouze některým z dílčích aspektů, jednak z toho důvodu, že se dotýkali studovaných otázek v rámci jinak pojetého studia česko-polských vztahů. Kromě toho, že Krystýnkova práce přináší nový nebo dosud jen velmi málo známý kontaktový materiál (zejména v partiích o polských vlivech v české historické próze a v obou kapitolách závěrečných), liší se od uvedených prací především svou stránkou metodologickou: tím, že si klade a jak si klade otázku, která je pro studium recepce a vlivů polské literatury u nás v letech 1914–1930 nejdůležitější: totiž otázku po historické podmíněnosti recepce polských autorů a děl v českém prostředí a jejich společenské i umělecké úkonnosti v soudobém českém literárním životě. Díky tomu nedochází ve výkladech k deformaci celkového obrazu českého literárního vývoje, k nadměrnému zveličení „polské účasti“, již právě ve starších pracích bývala zhusta přisuzována úloha vlastního iniciátora literárního procesu.

Krystýnkova práce se naproti tomu snaží o vystižení skutečných proporcí a o patřičnou hierarchii česko-polských literárních souvislostí. Autor správně zdůrazňuje, že nemalá část těchto souvislostí pouze figurovala na okraji vlastního literárního dění, aniž v čemkoli podstatném ovlivnila jeho průběh a vývoj. Šlo tu o linii česko-polských vztahů, po které se k nám dostávali druhořadí spisovatelé, kteří tehdy ani později nemohli přinést české literatuře významnější myšlenkové podněty a tvůrčí impulsy a jejichž volba i výběr byly určovány osobními zálibami překladatelů, dobově poplatným vkusem čtenářů, anebo — nejčastěji — zřeteli mimouměleckými a tendencními (např. u katolicky orientovaných překladatelů z okruhu Archy, Akordu nebo Řádu, odkud vycházela převážná část tehdejší překladatelské produkce z polštiny). Ve všech těchto případech, jak zjišťuje Krystýnek, šlo o vztahy a souvislosti neproduktivní, které měly svůj význam jen jako doklady vzrůstajícího sblížení obou prostředí, ale na vzniku významnějších kulturních hodnot se nepodílely; někdy — jako např. v případě Krasinského, Kasprovice nebo Przybyszewského — dokonce naopak. Z Krystýnkových výkladů je také vždycky zřejmý rozdílný ideově estetický a zejména společenský smysl, jakého nabyly polské hodnoty, jakmile se ocitly v jiném národním, popř. i dobovém kontextu. To je případ tvorby Emila Zegadłowice, který byl přísně ortodoxními polskými katolíky ostře napadán pro svou „rousseauisticky a poetisticky stylizovanou evokaci evangelia“, kdežto v českých katolických kruzích naopak přijímán s nadšením a jeho poezie bylo využíváno k oživení pokleslého náboženského citění.

Závažností tématu i způsobem zpracování vystupuje v knize do popředí kapitola o polských vlivech v české historické próze. Jak připomíná autor v poznámce, zabýval se stejnou problematikou — v širším časovém záběru, až do počátků české historické prózy vůbec — v rozpravě uveřejněné ve Sborníku prací filosofické fakulty (Brno, 1963, řada literárněvědná, D 10, str. 55–79). Zde už Krystýnkovy výklady přesahují oblast vztahů jen kontaktoových a dospívají k metodologicky náročnému srovnávacímu rozboru tvaroslovnému, dotýkající se místy i obecnější problematiky literárních druhů a žánrů. Autor vychází i zde ze správného předpokladu, že sblížení dvou kultur znamená zároveň sblížení a vyostření dvou protikladných struktur; to mu pak umožňuje stanovit spolehlivé rozsah, povahu i intenzitu polských vlivů v české historické próze.

Na první pohled by se mohlo zdát, že Krystýnkova snaha o komplexní zachycení celého systému česko-polských literárních styků a vztahů v letech 1914–1930 nedovedla lecky upřít pozornost ani faktům podružnějšího významu (zejména v kapitole třetí a osmé) a že zatížila některé pasáže přemírou kontaktového materiálu. Tento dojem je však vyvrácen celkovým charakterem práce, zkoumající období, jež z hlediska vzájemné výměny kulturních hodnot nebylo zvláště produktivní; v takovém případě pak i tyto tzv. podružnější údaje výmluvně osvětlují celkovou situaci. Důležité však je, že česko-polské souvislosti jsou vždycky náležitě hierarchizovány, že nikde nedochází k jejich zveličení nebo přecenění, jak se to nejednou stávalo např. Szykowskiemu. Rozborem kontaktového materiálu i srovnávací analýzou řady polských a českých děl dospívá Krystýnkova studie k úhrnnému zjištění, že „období desátých a dvacátých let našeho století je charakterizováno přirozeným, logickým ochabnutím polských vlivů na českou literaturu“, a jako tři hlavní pilíře polských vlivů na českou literaturu stanoví *polskou romantiku, Sienkiewicz a Przybyszewského*. „Všechno ostatní je ve velké nepodstatné, okrajové, často jen náhodné.“ Celkově pak autor charakterizuje léta 1914–1930 jako „období pokračování a dožívání vlivů předválečných.“

V závěrečné kapitole se Krystýnek na několika místech dotkl obecnější problematiky českých překladů z polské umělecké literatury a naznačil perspektivy česko-polských vztahů v letech třicátých. I když sám označil tuto kapitolu spíše za pomocnou, připravil v ní nepochybně půdu pro další průzkum meziválečného období, jehož potřeba se dnes ukazuje stále naléhavěji. Proto se domnívám, že by měl především sám pokračovat naznačeným směrem a rozšířit svůj srovnávací záběh o další meziválečné desetiletí.

Viktor Kudšlka